

**O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus
ta‘lim vazirligi**

**Buxoro muhandislik-texnologiya instituti
“O‘zbek tili va adabiyoti” kafedrası**

**“NAQSHBANDIYA TA‘LIMOTINING
XORIJDA O‘RGANILISHI:
ISTIQBOL, MUAMMO VA YECHIMLAR”**

mavzusidagi

**RESPUBLIKA MASOFAVIY ILMIY-AMALIY
ANJUMANI MATERIALLARI**

2021-YIL 26-MART

BUXORO – 2021

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS
TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO MUHANDISLIK-TEXNOLOGIYA INSTITUTI
“O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI”
KAFEDRASI**

**“NAQSHBANDIYA TA‘LIMOTINING
XORIJDA O‘RGANILISHI:
ISTIQBOL, MUAMMO VA YECHIMLAR”**

mavzusidagi respublika masofaviy ilmiy-amaliy anjumani

MATERIALLARI TO‘PLAMI

2021-YIL 26-MART

BUXORO – 2021

№	МУАЛЛИФ (ЛАР)	Мавзу	Бет
13	Доц.С.Ж.Камолова, БухМТИ	Хорижий мамлакатларда нақшбандия таълимотининг талқини	61

**3-шўба. НАҚШБАНДИЯ ТАЪЛИМОТИ - ФИЛОЛОГИК ТАДҚИҚОТ
ОБЪЕКТИ СИФАТИДА**

№	МУАЛЛИФ (ЛАР) Ма	взу	Бет
14	оф. Р.Т.Шодиев СамГИИЯ, PhD. Д.Х.Бахриева, СамГУ	Абдурахман Джами великий шейх и теоретик тариката нақшбандия	65
15	Доц. Э.Х.Зойиров, БухМТИ	Яссавия ва Нақшбандия таълимотидаги умумийлик ва хусусийлик	69
16	Доц. М.Т.Гуламова БухТИ	Нақшбандия таълимотидаги валийлик гушунчасини Ахмад Зиёуддин Ал-Кумушхонавий томонидан ривожлантирилиши	73
17	М. Гуламова БухДУ докторанти	Хожа Муҳаммад Порсо –Нақшбандия тариқатининг йирик назариётчиси	81

**4-шўба. НАҚШБАНДИЯ ТАЪЛИМОТИНИНГ РУҲИЙ-МАЪНАВИЙ,
ТАРБИЯВИЙ АҲАМИЯТИ**

№	Муаллиф (лар)	Мавзу	Бет
18	Б.Б.Рустамов БухДУ	Нақшбандия тариқатидаги “Хилват дар анжуман” тамойилининг психологик жиҳатлари	88
19	Б.Б.Рустамов БухДУ	Баҳоуддин Нақшбанднинг бағрикенглик ва инсонпарварлик қарашлари	90
20	Б.Б.Рустамов БухДУ	Марказий Осиёда тасаввуф тариқатлари эволюцияси	94
21	Б.Б.Рустамов БухДУ	Умар Хайём асарларида руҳий поклик ва руҳий ишқнинг тасаввуфий талқини	98
22	Б.Б.Рустамов БухДУ	Бухоро Ислом динининг қуббаси	103

НАҚШБАНДИЯ ТАРИҚАТИДАГИ “ХИЛВАТ ДАР АНЖУМАН”
ТАМОЙИЛИНИНГ ПСИХОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ

Рустамов Бахши Баратович

Бухоро давлат университетининг ўқитувчи

Нақшбандия тариқатидagi ўртинчи раунда “Хилват дар анжуман” деб аталади. “Ойишларим, “хилват дар анжуман” баъзиор бохалк ва баботим бохалк ... ойишларим, шоботи ботиний бу тариқада оқлог тушубдурим, дилимиз жамъати мавола ва суварим тафриқа кўброқ оқим туруримиз мавола” [3.41-42]. Бунда тариқат таълимотининг энг муҳим категорияларидан “хилват” ёки “узлат” ҳамда “анжуман” масалаларини тушутириб беради. Ташки жihatдан караганда бу иккита сўз бир-бирига қарам қариндек туюлади. Хилват бу одомлардан айро яшаш бўлса, анжуман одомлар орасида бўлишидир. Узлар орасида қандай алоқа бор? Бу масалани турли хил қарашлар мавжуд. Шулардан бирига қўхлатиб ўтаним. Филологик факлари доктори, профессор Ботирмом Акрам ўзининг “Қарани Нақшбанд ва Намойи” мақолаида бу ҳақда шундай деб ётади: “Хилват” – ботиний-руҳий дунёни бизларса, “анжуман” зоҳирий – суварилгани моддий ва нақсоний дунё. Хар икки истилоҳ маволадан бир-бирини тўлдирати: хилват Аллоҳ ёнида банд кўнглининг хос ҳолатидан оқог этса, кўнгли чирогийса анжуман бежур босамлардир” [2.203]. Бу ўринда хилват ва анжуман бир-бири билан бўладиган алоқаларни яқинбатта олинган ҳолда талкин қилинапти.

Шайх Саййид Абдулқодир Ғайлоний ҳаратларин шундай деб ётади: “Хилват ҳам, узлат ҳам икки шавола кўрсатади: зоҳирий ва ботиний. Хилват холининг зоҳирдаги мавноси шунки, инсон (ўз) нафсини ўрганган нарсаларидан айриб, маънавий тўйгуларини очилишига йўл беради; ўринида феъллари билан ҳамма хилват етказилгани учун ўзини чекка бир жойга олиб, одомлардан узоклашади” [4.125].

“Ботиний хилват – қалб (соса)га нафс ва шайтонга оқд ҳар қандай фикрини қариласлиги, ёмоқ, ичмоқ, каймоқ қабиларини бунга (яъни қалб учун муҳим китоб) қўйилмаслиги, бола-чака, уй-ўйғон ва чорва моллари (от, сиғир, қўй ва х.к.) қабил махлуқот севгинининг ҳам уздан узок тутилмоғи ила мушки бўлади” [4.127]. Шайх Саййид Абдулқодир Ғайлоний бу икки ҳолини қўшилганига таъриб қилади: “Бу ҳоли қозима битган килишини таъбиан қозим бўлади ўргангалари фойда беради. Ёмонликка қайли қозимайди. Укутиб, ақилган жойи бўлиб қолса ҳам кечирилади. Зероқ,

бундай ҳолида истифдор қилиб, пушмон бўлгандир. Ва тоғ (маънода) қилимиз ичрадир” [4.130].

“Хилват” ёки “узлат” Хожалог тариқатигача бўлган ҳарда дунёни узлиб, тоғу тоғларда, горларда мураккабга қиринини тушутилар эли. Хожалог тариқати вақиллари узлатни қораташлар Бу ҳақда, масалин, Бақоуддин Нақшбанд ҳаратларин қўйдиғиларин айтади: “Хилватда шуҳрат бор, шуҳрат эса оғатдир. Ҳақиқатда қайрият бўлади, қайрият эса суҳбатда бўлади” [1.77]. Ҳаратнинг хилватга берган таърифи соғ психологик таърифдир. Хилватдаги одомга унинг қайриятдан таъриқилгани психологик таъбир кўрсатади, яъни у ўзини бошқалардан айриб қутлиб бошлайди. Қозимерса, хилватда бўлган одомга хилватдан чиққанқдан қайли алоқиди муносибат кўрсата бошқилани ва нақсонда бу қозилар уқда шуҳратини қайла қилиши мушкин. “Ҳақиқатда қайрият (с.а.в.) қайли таъриқиларила шундай маънада қозимайди: “Шуҳрат ва уқини нақсонга оғатдир; шуҳратини қайлаб қочин ва уқини оқибати эса розатдир” [4.127]. Бу ҳақ соғиланимиз шу қайриятга эришган ютуқларини шунга қайриши элиқ. Ҳақиқатда бўла туриб, маънавий руҳан хилватда бўлишиқ қуда юқсоқ мақом. Бунда, биричидан, одомлар уқини хилватдаганини билишмайди ва унга салбий психологик таъбир ўтказилди. Иккинчидан, шунчани хилватда бўлишдан кўра анжуманда, яъни одомлар орасида бўла туриб, хилват қозилани ўқиди шакллантириш қалта қувватини ва маҳоратини талаб этати.

Нақшбандия тариқатида суҳбатга қалта ўрин қаралилади. Бу ерда мурида билан мурида ўртасидан, таъбиқуф ақли ўртасидан сўфиёма суҳбат қаларда тутилайпти. Маълум маънода айтсақ, суҳбатнинг ўзи, яъни муҳаббат йўриган суҳбатнинг ўзи аслида хилватдир. Бундай “хилват”да қайр бор, барқот бор, узлатдаги шоботан қушироқ муҳаббат бор. “Анжуман” дефитанда айниқ мана шу суҳбат қаларда тутилайпти. Қозимерса, қисмонан дунёвий ҳаратларда бўлган қолла руҳан Аллоҳ билан бўлишиқ ҳам бу ерда қаларда тутилайпти. Иккита қолла ҳам нақшбандия тариқатининг бошла тариқатлардан қайриятини қалга таъбиқиб турибди. Ҳарат бу ҳақда шундай ётади: “Агар бу йўл тоғиларидан бир туруқи бир-бирлари билан қамсуҳбат бўлсалар, бу суҳбатда қайру барона қўл бўлади. Уқид борсақ, бу ишта доимо ақал қилинса, оқир қайрият иймон билан қозиланади” [1.78]. Дарҳақиқат, ҳар қандай дунёвий ити ҳам, ҳар қандай суҳбат ҳам оқир-оқибат инсонни Яратувчисига олиб бермас эли, у ботилдир. Бу ақлоқий қозилани қалса қилиб тушутирса, қалқ ичиди Ҳақ билан бўлиш, деа айтса бўлади. Қалқ ичиди Ҳақ билан бўлишларини руҳоний мурари атрофдагиларини қалларини ҳам мурағшон эттисилар.